tegenstaande het gedierte reeds als gevolg van den val der engelen verwilderd was, toch een saamleven van dit wild gedierte met den mensch en met het tamme vee zich terstond na de voleinde Schepping denken llet, en hoe eerst later, van lieverlede, toen de vloek, die uit 's menschen val volgde, zijn werking steeds verder deed ingrijpen, een toestand is opgekomen, waarin 's menschen temkracht daalde, daarentegen zijn gewapend verweer in macht toenam, en alzoo geleidelijk juist zulk een toestand is opgekomen, als waarin thans wij en het gedierte met ons zich bevinden.

DR. A. K.

„Laat hem ook nog dit jaar".

> En hij, antwoordende, zeide tot hem: Heere, laat hem ook nog dit jaar, totdat ik om hem gegraven en mest gelegd zal hebben. Lucas 13 : 8.

Wat de hovenier in de gelijkenis ter sparing van den boom vroeg, wordt, geestelijk omgezet, vanzelf een bede voor wie sterven gaat of sterven kan, en toch voor dat sterven nog niet rijp is.

Het kan een lieven vader gelden, die, oud en welbedaagd, zienderoogen in kracht afneemt, en alle teekenen vertoont, dat zijn einde nabij is, en die toch zijn hope voor eeuwig nog niet in den Heiland heeft gevonden. Heeft die hoogbejaarde man nu een kind, dat vast in 't geloof staat, dan is die ongeloovige zielstoestand van vader voor zulk een kind een voortdurende pijniging. Heel het lange leven verliep dan, zonder dat de man die nu sterven gaat, zich tot zijn God bekeeren wilde. Soms zelfs lei hij zijn kind, dat hem altoos weer naar Jezus riep, het zwijgen op. En nu is zijn lange leven op aarde bijna voleind. Teikens vertoonen zich klaarder teekenen dat het einde nadert, en toch blijft de oude, onbekeerde man zich tegen het kinderlijk geloof verzetten, 't zij omdat zijn hart te veel aan 't aardsche hangt, 't zij omdat hij zich te veel voelt om zich als een ernstig zondaar voor zijn God te vernederen.

Daar lijdt dan niet hij, maar zijn kind onder. En nu de ommegang van 't jaar opnieuw de kortheid van het leven op de ziel bindt, denkt zulk een zoon of zulk een dochter dan vanzelf ook aan den ouden, lieven vader. O, ze zouden 't toch zoo heerlijk vinden, zoo ze, eer hij stierf, nog een enkel woord van zijn lippen mochten opvangen, dat hun betere hope gaf. Neen, zóó moet vader niet sterven. Ook hij moet, eer de groote overgang komt, bij het kruis van den Heiland den zoen voor zijn zonden hebben gevonden. En nu ze zoo bang zijn, dat het einde hem verrassen kon, zoodat 't zelfs de vraag is, of hij nog den winter zal doorkomen, komen ze er vanzelf toe, om 't op hun knieën van hun God te vragen: „Lieve Vader, om uws lieven naams wille, laat ons vader ook nog dit jaar."

Dit is teeder. Het grijpt u aan als ge er van hoort. Meer dan een, die zijn nog onbekeerde vader of moeder er maar op liet toeleven, voelt er zich beschaamd door. Ieder die nog onbekeerde ouders heeft, voelt: Zoo moest ook ik bidden. Het is dan ook meer gezien dat God de Heere op zulk een bede zijn zegen deed rusten. Mits 't dan maar bij die bede op Nieuwjaar niet blijft, doch ook 't vrij uitspreken met vader of moeder niet uitblijft, en 't jaar dat God 't dierbaar leven nog verlengt, dan ook gebruikt wordt.

Natuurlijk kan 't zelfde voorkomen, als de vrouw wel, maar de man niet gelooft, of omgekeerd. Ook daaronder wordt in zoo menig gezin geleden, en het droefste is maar dat, als die toestand lang aanhoudt, zoo menigeen er aan went. Het is dan eenmaal zoo. Zelf gelooft men wel, maar moeder niet. En moeder is toch zoo lief. En zoo vergeet men bijna geheel, wat klove voor eeuwig tusschen de eigen ziel en de ziel van moeder gaapt. En men weet 't dan wel, en vindt 't wel heel naar, maar wat men er ook over sprak, 't hielp toch niet, en als men er te veel over spreekt, verbreekt 't zoo licht de intimiteit in den omgang. Dan maar liever zwijgen en er niet over spreken. Moeder is nu eenmaal niet voor 't geloof, en als kind moet men daarin berusten. En zoo leeft men er dan op toe, en niets hindert meer. Dan alleen dit ééne, dat moeder straks buiten Jezus sterven kan, en dat de eigen ziel er door in het geloof verzwakt.

Zulke droeve verhoudingen vindt ge ook in het Christelijk gezin gedurig. Of 't dan moeder of vader, of een broeder of zuster geldt, doet er niet toe. Of 't een „geloof en ongeloof" op één kussen, zooals men zegt, of in één gezin geeft, 't blijft altoos dezelfde pijnlijke verhouding, waarop Jezus zoo telkens gewezen heeft, en het kan niet genoeg betreurd, dat zoovelen er niet meer door geschokt worden, er nauwelijks meer over denken, en half dommelend voortleven als ware 't zoo vanzelf sprekend. En wat blijkt daar nu anders uit, dan dat 't eigen geloof steeds meer daalt in kracht, en dat men de eeuwigheid steeds meer in zijn onnadenkendheid verschuift.

Dat duurt dan gemeenlijk, tot een ernstige ziekte intreedt. Een ziekte waarbij de dokter u waarschuwt, dat 't een bedenkelijke wending nam, en dat ge u misschien op 't ergste hebt voor te bereiden. Dan wordt de ingeslapen ziel weer wakker. Men ziet dan voor oogen dat de lieve kranke, laat 't nu moeder of laat 't een broer of zwager zijn, dagelijks afneemt. Onrust in het dof geweende oog wordt merkbaar. En dan fluisteren we de kranke huisgenoote nog wel weer een woord van heilig vermaan, van lokkende liefde, van teederen ernst in 't oor: „Moeder weet u nu heusch bij uw God geborgen te zijn," of: „Lieve zusje, heb je nu vrede met je Heiland gevonden." Stille toon, die er ook wel ingaat. Maar toch, als het opstaan uit den geestelijken dood nog pas zoo laat begon, heeft men er zoo vaak angst voor, dat 't sterven plotseling in mocht vallen, eer 't tot waarachtige bekeering kwam. En als dan 't Nieuwjaar den gang der dagen afbreekt, en weer een jaar zich in de toekomst ontsluit, is ook bij zulk een ziekbed de bede zoo natuurlijk: „Lieve Vader, neem mijn lieve kranke zóó niet weg; om uws lieven Naams wille, *laat ze ook nog dit jaar*!"

Niet eens zelfs behoeft 't een ander te gelden. Zeer wel kan 't ook op onszelf terugslaan. Voelen we, dat een krankheid ons besloop, die onze krachten brak, en is het toch in de ziel nog niet tot den vollen vrede gekomen, wat is dan natuurlijker, dan dat men dan ook voor zich zelf bidt: Vader, laat mij nog dit jaar! Zoo wordt dan ook bijna door een ieder gebeden als 't nieuwe jaar ingaat: Spaar mij, spaar de mijnen ook dit jaar nog het leven. Toch is dit, zonder meer, nog heel iets anders. Om verlenging van 't leven bidt een ieder, maar in wat de hovenier van zijn heer vroeg, lag iets van bijzondere beduidenis. Het was niet maar: Gun dien boom het leven, maar: Doe het omdat die boom geen vruchten had gedragen. Ik zal hem nog beter verzorgen. Beproef het nog dit ééne jaar. En helpt 't dan nog niet, laat de boom dan uitgeroeid worden.

Pas het zóó nu op u zelf toe. Zie in, hoeveel ge dusver tekort schoot. Hoe onvoltooid uw geloofsontwikkeling is. Hoe achterlijk ge nog in 't geestelijke staat. Voel, dat dit zoo niet blijven kan en mag. Dat uw persoonlijke bekeering veel krachtiger moet doorgezet. Dat ge nog demonische neigingen uit uzelf hebt uit te roeien. Dat ge uw levenstaak ernstiger hebt op te vatten. Ja, dat ge u geheel anders hebt aan te stellen, om in waarheid een kind van uw God te zijn. En bid dan: Lieve Vader, spaar mij ook dit jaar nog; doch dan ook met 't heilig voornemen, om dit aankomend jaar in de vreeze des Heere te doorleven en vruchten voort te brengen der bekeering waardig.

Dit toch blijft hoofdzaak.

Op den dag van 't Nieuwejaar, in de eerste week van het nieuwe jaar geroerd en aangegrepen te worden, het is kostelijk; maar zelfs de bede: Laat mij zoo niet sterven, geef mij nog dit jaar ter voorbereiding van mijn eeuwig lot, ze versmoort en ze baat u niet, zoo 't leven dat daarna komt, die bede niet bezegelt.

DR. A. K.

Amsterdam, 3 Januari 1913.

Wanneer ge na de wisseling des jaars de pen opneemt om uw arbeid voor de pers te hervatten en het eerst boven uw artikel het nieuwe jaarcijfer zet, dan richt zich de blik als onwillekeurig nog eenmaal op het verleden, om u zelf af te vragen, welke winst dat jaar voor de zaak des Heeren heeft gebracht.

Aan rijken zegen heeft God het ook dit jaar ons land en volk niet laten ontbreken. Het dreigend gevaar van een wereldoorlog, die ook ons nationaal bestaan op het spel zou hebben gezet, werd genadiglijk afgewend. In rustigen vrede kon ons volk zich ontwikkelen, en in stee van nationale rampen getuigt dit jaar van rijke weldaden aan ons land geschonken. Onze Koningin bleef ons gespaard, onze jonge prinses Juliana groeide op, dat het een lust der oogen is, geen rouw trof ons Koninklijk huis. We mochten door de goede gunste onzes Gods ook dit jaar leven onder een Christelijke regeering, die zich voor de belijdenis van Christus' naam niet schaamde en de Christelijke grondslagen van ons volksleven bevestigde. Onze handel ging vooruit, onze nijverheid bloeide, onze landbouw had niet te klagen. Elke vreemdeling, die ons land bezocht, wordt getroffen door de welvaart, die hier heerscht. Onze bevolking neemt toe, onze steden breiden uit, onze inkomsten stijgen, de Jan Salliegeest week, de energie herleefde. Het *Holland groeit weer*, *Holland bloeit weer*, dat Bilderdijk een eeuw geleden, toen Holland 't diepst was weg gezonken, in profetische verrukking ons voorzong, is in vervulling gegaan. En al neemt Nederland niet meer een eerste plaats in onder de volkeren van Europa, al beslist zijn woord niet meer over vrede en oorlog, al wordt het op de conferentien der Groote machten zelfs niet genoemd, onder de kleinere natiën vervult het zijn plaats met eere, als koloniale Mogendheid staat het nog altoos vooraan en zijn kunst, zijn wetenschap en zijn handel dwingen ook in het buitenland eerbied en bewondering af.

En met deze herleving van onze volkskracht ging gepaard een weer opwaken van ons religieus leven, zooals dit voor een halve eeuw nauwelijks mogelijk werd geacht. Dat was niet de vrucht van een machtig Revell, dat als een Pinksterstorm door het land toog, het volk in zijn breede rijen aangreep en door plotselinge bekeering den volksgeest omzette, maar het was een gestadig groeien tegen de verdrukking in van ons Christelijk volkselement, dat met nieuwe bezieling den strijd opnam tegen de goden dezer eeuw en telkens meer terreln veroverde op den vijand. Het was een actie, die in de Kerk weer opkwam voor het Koningschap van Christus, en de heerschappij van Zijn Woord; die door de Christelijke School de gedoopte kinderen van ons volk tot den Heiland terugbracht; die door allerlei stichtingen van barmhartigheid de liefde van den Christus Consolator weer schitteren deed; die door den arbeid der Evangelisatie 't afgevallene en weggedrevene weer opzocht; die door warmen zendingsijver bezield, het Evangelie bracht aan de heidenen in onze Koloniën; die door Christelijke vereenigingen van patroons en werklieden een bolwerk opwierp tegen 't veldwinnend socialisme; die een Hoogeschool stichtte, waar de wetenschap naar Christelijke beginselen wordt onderwezen, en die op politiek gebied niet rustte, voordat ook op het regeeringskasteel de banier van het Kruis werd geplant. Aan deze machtige actie op alle terreinen des levens is het te danken, dat de afval werd gestuit, dat aan de heerschappij van het ongeloof een einde werd gemaakt, dat onze Christelijke religie weer tot haar eere in ons volksleven kwam. En wanneer we in 1913 het eeuwfeest van onze nationale onafhankelijkheid en van het herstel van Nederland vieren zullen, dan is de dank van ons Christenvolk nog dieper en inniger, omdat God Almachtig niet alleen ons volk bevrijdde uit de banden der Fransche overheersching, maar omdat Hij ons ook in deze eeuw een geestelijke wedergeboorte schonk.

Niet, alsof we daarom ook maar een oogenblik zouden wanen, dat de overwinning is behaald, ons volk in zijn geheel is weergekeerd tot den God der vaderen, en Nederland, gelijk Da Costa droomde, weer het Israel van het Nieuwe Verbond is geworden. Alleen een overspannen verbeelding, die met de realiteit der feiten geen rekening houdt, kan in zulke droombeelden zich verlustigen; de man van nuchteren zin weet, dat het zoo nooit geweest is en ook wel nooit zoo worden zal. Eén in zijn religieuse overtuiging is ons volk nooit geweest, evenmin in de dagen onzer glorieuse Republiek als thans. De antithese is niet een uitvinding van onzen tijd, ze was er van de dagen der Reformatie af. De geest van Calvijn en van Erasmus, van Marnix van St. Aldegonde en van Coornhert, van Maurits en van Oldenbarneveld, heeft in ons volksleven steeds tegenover elkander gestaan en heeft dat volk in twee deelen gedeeld. Maar al was die antithese er van meet af, ze is in onze dagen scherper geworden dan ooit te voren, niet omdat wij, de nazaten en geestelijke kinderen der Calvinisten, het aldus hebben gewild, maar omdat de geest van het Libertinisme, Humanisme, of hoe men het noemen wil, zooveel verder op den weg der ontkenning is voortgeschreden en zijn anti-christelijk karakter zooveel driester heeft geopenbaard. De jongste volkstelling heeft getoond in schrikbarende cijfers, hoe snel de toeneming is van hen, die zelfs den laatsten band met de Christelijke Kerk hebben doorgesneden en met alle Christelijke geloof hebben gebroken. En zelfs die cijfers, hoe benauwend ze ook zijn mogen, blijven nog verre beneden de werkelijkheid; de enquête bij ons Marinepersoneel gehouden, heeft cijfers aan het licht gebracht, die nog veel schrikkelijker zijn en doen zien, hoe onder het opkomend geslacht alle zin voor de religie aan het uitsterven is. De ontwikkelingsgang van ons volk is daarom niet een gelijkmatige en eenparige, maar wijst een dubbele lijn aan, eenerzijds een sterke herleving van het Christelijke beginsel, anderzijds een niet minder sterke afbrokkeling van het geloof. Daardoor ontstaat in ons volksleven die bange strijd en worsteling, die niet alleen de Kerk raakt, maar even goed den Staat, niet alleen de Wetenschap, maar evengoed de Kunst, niet alleen de School, maar evengoed onze Kolonien en die op elk gebied de antithese weer te voorschijn doet komen.

Droeg die worsteling in het jaar, dat achter ons ligt, meer een latent karakter, in het nieuwe jaar, dat we zijn ingegaan, zal ze weer in al haar felheid ontbranden, omdat ons volk zich dan opnieuw zal hebben uit te spreken over de richting van ons Staatkundig leven. In dien politieken strijd concentreert zich de worsteling tusschen de beide groepen, en reeds nu laat zich voorzien, dat die strijd met ongemeene bitterheid en felheid zal gestreden worden.

Wat de inzet van dien strijd is, behoeft wel niet twijfelachtig te wezen. Het gaat in den diepsten grond niet om tarief of vrijhandel, om rijksverzekering of rijkspensioen, maar om omverwerping der Christelijke regeering, om handhaving en bevestiging der openbare school, om den triomf der liberale beginselen. Zoo moet het jaar, waarin Nederland het eeuwfeest van zijn nationale onafhankelijkheid vieren zal, tegelijk het jaar worden, dat Nederland bevrijd wordt van een Christelijk bewind.

Wat de uitkomst van dien strijd wezen zal, ligt in de hand van God den Heere. Daarom gaan we met stil vertrouwen dit jaar in. Er schuilt heerlijke kracht in ons geloof, dat geen schepsel zich bewegen noch roeren kan tegen Zijn Goddelijken wil, en de historie niet door den mensch, maar door Hem gemaakt wordt. Zal hij de overwinning geven, dan zullen we Hem alleen daarvoor danken; maar heeft Hij het anders beschikt, dan zullen we onder Zijn wil ons ootmoedig bnigen. Palma sub pondere crescit — de palmboom groeit ook tegen den druk in. Nog geldt voor Gods volk het wonderlijke woord: „hoe meer ze verdrukt werden, hoe meer ze wiessen". Dat is de heerlijke les, die onze volkshistorie ons leerde; juist door de dwinglandij van Spanje zijn we onze eenheid als volk gaan voelen en is in het hart van het vertrapte volk de dorst naar vrijheid ontwaakt; door de overheersching van Napoleon is aan den strijd tusschen patriot en oranjeklant een einde gemaakt en heeft ons volk geleerd weer als één man zich te scharen om het vorstenhuis van Oranje.

Bovenal, de overwinning op politiek gebied is voor ons niet de hoofdzaak. Waar het ons in de eerste plaats om te doen is, is om den geest van ons volk om te zetten. Ga daartoe kracht uit van den Hooge, opdat onze Kerken het goud der belijdenis zuiver bewaren, en door heiligen levensernst een zout worden voor de maatschappij. Leere die Kerk steeds meer en dieper haar roeping verstaan, om het Evangelie te brengen aan alle creaturen, niet alleen aan de Heidenen in verre landen, maar ook aan de van God afgevallenen in onze eigen omgeving. Worden alle handen ineengeslagen om op het gebied der wetenschap op te komen tegen den geest van ongeloof, die ons volk vergiftigt. Breide het aantal onzer Christelijke scholen zich uit, vooral in onze groote steden, om de ontkerstening van ons volk tegen te gaan. En toone de geest der barmhartigheid steeds meer, hoe bij Christus alleen heul te vinden is voor alle wonden en nooden van ons menschelijk hart.

Ds. Wyers van Batavia zendt ons het volgende schrijven, met verzoek dit in ons blad te publiceeren; aan welk verzoek we ook ditmaal gaarne bereid zijn te voldoen:

Hoogeachte Redacteur!

Laat me U eerst eens hartelijk mogen dankzeggen voor de opname van mijn brief aan de Algemeene Vergadering van 13 Aug. j.l. te Djocja en de uitvoerige bespreking daarvan, waaruit ik met vreugde bemerkte, dat er geen principieel verschil tusschen ons bestaat. U toch acht mijne bezwaren „volkomen juist, wanneer „de Kerkeraad van Amsterdam deze regeling „bedoeld had als een normale en blijvende „verhouding tusschen hem en de gemeente van „Djocja".

Vreemd vond ik het evenwel, dat mijn schrijven den indruk gemaakt had van eene acte van beschuldiging tegen den Kerkeraad van Amsterdam. Ik kan U verzekeren, dat ik de mannen van Amsterdams Kerkeraad te hoog acht, dan dat ik zoo iets zou kunnen doen, en de vier broeders, die adviseerden, evenzoo.

Kan een kind zijn vader openlijk beschuldigen? Kan ik dan Prof. Rutgers, aan wiens voeten ik op het college neerzat, en Ds. van Schelven op wiens catechisatie ik ging, die mij belijdenis des geloofs afnam, mijn bevestiger van Alkmaar openlijk aanklagen? En mijn trouwen vriend Bakker? En onzen hulpvaardigen volijverigen Zendingsman Breukelaar? Het is eene onmogelijkheid. Het eenige wat ik kan doen als zelfstandig man, is dit: Zeggen: „Vaders, „ik kan hierin niet met U meegaan, want die „weg is m.i. verkeerd, en brengt U daar, waar „Gij zelf nooit hebt willen wezen: midden in „de hiërarchie". En dit zal me toch niet kwalijk kunnen genomen worden? Immers, hoezeer we iemand ook hoog achten en liefhebben, aan het *„perinde ac cadaver"* wil een Gereformeerd mensch niet aan, en het *„autos epha"* komt er moeielijk bij hem uit. We weten ons verantwoordelijk voor onze eigene daden, en meenen te mogen oordeelen of we in een zaak van gewicht zullen meegaan dan wel ons terugtrekken. Dan was de voorstelling alsof de Indische broeders hier het niet met me zouden eens zijn, me ook vreemd, daar ik van velen wist dat zij er over dachten gelijk als ik.

Wat nu de zaak zelve betreft, is er geen principieel verschil. U schrijft:

„Al de bezwaren door hem (mij) ingebracht „zouden dan ook volkomen juist zijn, wanneer „de Kerkeraad van Amsterdam deze regeling „bedoeld had als eene *normale* en *blijvende* „verhouding tusschen hem en de gemeente van „Djocja".

En die bezwaren zijn door u uitnemend saamgevat in deze woorden „dat de Kerkeraad „van Amsterdam door dit besluit zichzelf eene „hierarchische macht over deze kerk in Indie „aanmatigt, die haar (hem) niet toekomt".

Dit zou juist zijn, zoo schrijft u, als de Kerkeraad deze regeling bedoeld had als een *normale* en *blijvende* verhouding tusschen hem en de gemeente van Djocja.

„Maar niet", zoo schrijft u verder, „nu deze „regeling alleen als overgangsmaatregel bedoeld „is en ten doel heeft de gemeente te Djocja „later tot volkomen zelfstandigheid te brengen."

Ware de verhouding *blijvend*, dan zou de Kerkeraad zich eene hiërarchische macht over de Kerk te Djocja aanmatigen, die heur niet toekomst.

Daarover zijn we het dus eens.

Maar is die verhouding dan niet voor *„onbepaalden tijd"*? Wanneer zal de gemeente te Djocja, die in tien jaren niet tot rijpheid kwam, wel die keur van rijpheid verworven hebben, en zelfstandig kunnen optreden?

Is dit zelfs bij eenige benadering uit te maken? Ik meen van niet.

Is dan, hetgeen als *normale* en *blijvende* verhouding, eene aangematigde hiërarchische macht zou wezen, dit niet wanneer het is eene verhouding voor *onbepaalden tijd*?

Het is me niet duidelijk en ik vrees van meerderen met me.

Dat het doel *de toekomstige zelfstandigheid van Djocja*", hier het middel *„de hiërarchische verhouding"*, zou heiligen kan in *De Heraut* niet worden geleerd.

Maar toch is volgens Uwe bewering eene hiërarchische verhouding tusschen Kerk en Kerk, voor onbepaalden tijd, met een goed doel, toelaatbaar bij de Gereformeerde Kerken.

Dan haalt U hier als voorbeeld aan de verhouding tusschen Lekkum en Leeuwarden, maar snijdt dat hier hout?

In de eerste plaats is hetgeen hier of daar geschiedt, geen bewijs dat het daarom goed is.

Maar dan, zijn de gevallen wel principieel gelijk? Ik meen van niet. Hier is wel degelijk principieel verschil. Principieel souden de gevallen gelijk zijn, wanneer Lekkum niet even buiten Leeuwarden, maar ergens in Noord-Brabant lag.

De ouderling van Lekkum heeft geregeld zittiog in den Kerkeraad van Leeuwarden. En de ouderlingen en diakenen van Djocja kunnen niet komen in de kerkeraadsvergadering te Amsterdam. Het „over U maar sonder U" wordt hier in alle strengheid toegepast. Maar daarom zijn die ouderlingen en diakenen te Djocja, die de beslissing in alle gewichtige zaken aan den Kerkeraad van Amsterdam hebben over te laten en slechts uit te voeren wat hen van uit Holland gelast wordt, dan ook volgens E Voto II 483 geen ambtsdragers in gereformeerden zin. Het zijn *deputaten*.

Indien de broeders in Holland zich de moeite willen getroosten Lekkum bij Leeuwarden ergens in Noord-Brabant te denken, zal de zaak duidelijk zijn.

Stel dan dat de kerk van Leeuwarden daar in een dorpje in Noord Brabant ouderlingen en diakenen ging benoemen en bevestigen als ouderlingen en diakenen van de Kerk van Leeuwarden, die alle belangrijke zaken ter beslissing aan den Kerkeraad van Leeuwarden moesten overlaten, voor onbepaalden tijd en met een goed doel.

Zou dan de Kerkelijke pers in Holland blijven zwijgen? Zoo ja, dan kon het wel eens gebeuren, dat in Leeuwarden, waarvan ik eenmaal de eer had consulent te wezen, krachtens oude banden een brief uit Indie aankwam, die, — lettende hoe U mijn brief aan de Algemeene Vergadering als beschuldiging opnaamt, — door U bij *De Heraut*-lezers misschien zou kunnen worden aangediend met deze woorden: „Een Indische vulkaan is over Leeuwarden losgebarsten".

Maar is het niet eene onmogelijkheid? Zou de vrije Fries, zoo fier op zijn vrijheid en zelfstandigheid, ergens ouderlingen en diakenen in het ambt kunnen zetten, die in alle belangrijke zaken maar hadden uit te voeren wat in Friesland besloten was? Voorwaar, een Fries zou in een Spanjool moeten veranderen eer Leeuwarden zulk een Lekkum in Noord-Brabant of Heeg zulk een Keboemen op Java er op zou kunnen gaan nahouden.

En dan Dr. van Andels dissertatie. Hoe schoon geeft hij daar Voetius weer, als hij zegt: „De plantende kerk of de planter verkrijgt niet „het recht om te heerschen over het geloof en „de macht en vrijheid der reeds geconstitu„eerde kerk". En aan het slot: „Hoe groot een „benificium het voor eene geplante kerk ook „moge zijn, dat personen of kerken aan hare „constitueering hebben gearbeid, dit mag haar „niet verleiden tot een uit handen geven van „haar macht en vrijheid".

Nu kan ik niet inzien dat, al zijn deze woorden tegen Rome gericht, ze daarom alle waardij en kracht zouden verloren hebben, wanneer ergens elders, waar ook, bij het planten van kerken van zulk een macht en vrijheid uithanden geven, sprake is. De waarheid tegen Rome is toch overal waarheid. Welk nut hebben wij anders nu in onzen tijd van Ds. van Andels dissertatie?

En wat het hoofdpunt betreft, ben ik, helaas, nog niet overtuigd dat eene plaatselijke kerk op tien, twintig, dertig andere plaatsen in verschillende werelddeelen kerkjes mag stichten met ouderlingen en diakenen en die voor onbepaalden tijd van uit de moederkerk mag gaan regeeren, wat ganscb iets anders is, dan dat Lekkum door een ouderling in den kerkeraad van Leeuwarden vertegenwoordigd wordt.

Hier houdt naar mijn bescheiden meening het plaatselijke van de Kerk op en doet de hierarchie haar intocht. Een Kerk, hoe klein en zwak ook, moet vrij zijn van de overheersching van eene andere Kerk. Kan dit niet, dan moet met hare institueering worden gewacht. Voor een plaats in Holland zelf zou men niet anders handelen.

Met veel dank voor de plaatsruimte en harlijken broedergroet.

Uw U liefh br. in Chr.,
D. J. B. WYERS.

Weltevreden, 30 Oct. 1912.

Er spreekt uit dit schrijven een warme en sympathieke toon, die weldadig aandoet en wel bewijst, dat we geen onrecht hadden, toen we de ietwat forsche uitdrukkingen in zijn vorig schrijven meer aan de vurigheid van zijn temperament toeschreven, dan aan eenige booze bedoeling om te krenken. Natuurlijk zal niemand het hem of wien ook in Indie euvel duiden, wanneer men bedenkingen heeft tegen regelingen door de Kerken in Nederland voorgesteld, en deze bedenkingen publiek maakt. Het recht van critiek heeft ieder in onze Kerken en het vraagstuk, dat hier aan de orde is, hoe de Kerken door den dienst der Zending in Indië ontstaan, het best geïnstitueerd kunnen worden, is zoo moeilijk en ingrijpend, dat verschil van gevoelen hierover zeer wel te begrijpen is. Wat we alleen betreurden, was dat de voorstelling werd gegeven, alsof de Kerkeraad van Amsterdam bezig was met zich een hierarchische macht aan te matigen over de Kerken in Indie. Indien Ds. Wyers dat geen „beschuldiging" noemt, dan verstaat hij toch bijkbaar de portée zijner woorden niet.

Wat de zaak zelve betreft, behoeven we aan hetgeen we vroeger hierover schreven, niet veel meer toe te voegen. Ds. Wijers heeft bijkbaar alleen ons eerste artikel gelezen en greep toen gezwind naar de pen om ons te antwoorden. Had hij rustig afgewacht, totdat we met ons betoog klaar waren, dan zou zijn antwoord wel anders hebben geluid. Nu liet hij de meeste van onze argumenten onbeantwoord, en wat hij schreef berust ten deele op misverstand. We zouden daarom al wat we geschreven hebben nog eens moeten herhalen, en dit zou niet alleen te veel vergen van het geduld onzer lezers, maar ook mosterd na den maaltijd wezen; want de zaak, waarom het gaat, zal thans wel reeds principieel tot beslissing gebracht zijn. Slechts op een tweetal punten wenschen we nog terug te komen, om te verduidelijken wat door ons was gezegd.

In de eerste plaats geldt dit het door ons aangehaalde voorbeeld van Leeuwarden, dat te Lekkum een ouderling heeft aangesteld om bepaaldelijk op de geloovigen, die daar wonen, toezicht te houden. Niet alleen Ds. Wijers heeft aan dat voorbeeld aanstoot genomen, maar ook Ds. van Dijk uit Keboemen heeft in het *Gereformeerd Tijdschrift*, een soort parodie op dit voorbeeld geleverd, om daardoor ons min of meer belachelijk te maken. Intusschen is van beide zijden vergeten, dat we op dit voorbeeld ons beriepen, niet om de verhouding van Leeuwarden en Lekkum op één lijn te stellen met Amsterdam en Djocja, maar om het argument van Ds. Wijers te weerleggen, dat een ouderling alleen binnen de grenzen der plaatselijke Kerk zijn ambt kon uitoefenen, maar niet daarbuiten. Hiertegen nu merkten we op, dat deze regel van ons Kerkrecht, waarop Ds. Wijers zich beriep, verkeerd door hem was opgevat. Het citaat van het Tractaat der Reformatie, waarop hij wees, zag op iets geheel anders; er werd daar een tegenstelling gemaakt tusschen het ambt van predikant, dat een meer algemeen karakter had, omdat een predikant ook in andere Kerken kan optreden om het Woord of de Sacramenten te bedienen, en het ambt van ouderling, dat alleen plaatselijk is, omdat een ouderling natuurlijk niet in een andere Kerk huisbezoek kan gaan doen, tucht kan gaan oefenen of de Kerk kan gaan regeeren. Dit alles is zoo duidelijk en spreekt zoo van zelf, dat hierover geen woord behoeft te worden verspild. Ds. Wijers vergat echter, dat deze regel alleen zag op twee geïnstitueerde Kerken, die elk een eigen Kerkeraad hebben, bijv. Amsterdam en Haarlem, maar dat deze regel niet kan worden toegepast, wanneer op de bedoelde plaats nog geen institueering der Kerk heeft plaats gevonden en ook geen Kerkeraad gekozen is. Om dit duidelijk te maken, wezen we op het voorbeeld van Leeuwarden en Lekkum, want de regeling daar getroffen en die ook op tal van andere plaatsen in ons vaderland wordt gevolgd, zonder dat hiertegen door wien ook eenig kerkrechtelijk bezwaar is ingebracht, doet zien, dat de door Ds. Wijers gestelde regel niet zoo absoluut was als hij wel meende. Feitelijk geeft Ds. Wijers de juistheid van dit argument dan ook toe, maar hij meent, dat dit voorbeeld niet van toepassing is op de verhouding van Amsterdam en Djocja, omdat deze beide plaatsen niet vlak naast elkaar liggen als Leeuwarden en Lekkum, en de ouderlingen te Djocja niet in staat zijn de Kerkeraadszittingen in Amsterdam bij te wonen. Nu gaat een voorbeeld natuurlijk nooit geheel op en bij elke analogie geldt alleen het tertium comparationis. Maar ook afgezien daarvan schijnt het argument zwaarder dan het is. Mogen we dit met